

حق بر آب آشامیدنی سالم در حقوق بین الملل بشر

تألیف:

مهزاد صفاری نیا

مجمع علمی و فرهنگی مجد

سرشناسه : صفاری نیا، مهرداد
عنوان و نام پدیدآور : حق بر آب آشامیدنی سالم
مشخصات نشر : تهران: مجد، ۱۳۹۴.
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۴۰۵-۶
وضعیت فهرست نویسی : فبای مختصر
یادداشت : فهرست نویسی کامل این اثر در نشانی: <http://opac.nliai.ir> قابل دسترسی است
شماره کتابشناسی ملی : ۳۸۶۱۸۵۹

هرگونه تکثیر کامل یا قسمتی از کتاب بدون اجازه پدیدآورنده، یا ناشر خلاف قانون، شرع و اخلاق است.
سوار و نخلف را به دفتر مرکزی «مجد» گزارش فرمایید.

حق بر آب آشامیدنی سالم در حقوق بین الملل بشر

تألیف: مهرداد صفاری نیا

انتشارات مجد

چاپ اول : ۱۳۹۴ تعداد: ۵۰۰ نسخه

حق چاپ محفوظ و منحصر «مجد» است.

دفتر مرکزی:

تهران، خیابان ۱۲ فروردین، تقاطع خیابان وحید نظری، پلاک ۱۰۸

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴ - ۶۶۴۰۹۴۲۲ - ۶۶۹۶۳۲۸۶

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۴۰۵-۶

ISBN: 978-600-193-405-6

شعبه فروردین: خیابان ۱۲ فروردین، مقابل نمزیرات، پلاک ۲۸۳، طبقه دوم تلفن: ۶۶۴۹۰۹۹۸
شعبه اردیبهشت: خیابان اردیبهشت (منبری جاوید)، تقاطع شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۷ تلفن: ۶۶۴۸۶۸۷۴

www.majdlaw.ir

E-mail: majdlaw92@gmail.com

سیستم اشتراک پذیری «مجد»:

ارسال پیامک حاوی نام و نام خانوادگی و شغل (در صورت تمایل) به شماره ۰۲۱۶۶۴۹۰۹۹۸
فصلنامه حقوقی مجد با ارائه مقالات اساتید مبرز حقوق کشور بطور منظم منتشر می شود.

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۱۳
مقدمه.....	۱۷
فصل یکم: سیر تحول تاریخی، منابع و مبانی نظری.....	۲۱
گفتاریکم: فرآیند شناسایی حق بر آب آشامیدنی سالم.....	۲۳
الف- سیر تحول تاریخی حق بر آب آشامیدنی سالم.....	۲۷
ب- ابعاد جغرافیایی مؤثر بر حق بر آب آشامیدنی سالم.....	۳۰
ج- مبانی فلسفی حق بر آب در حقوق بشر معاصر.....	۳۱
د- آب در ادیان و آیین های دینی.....	۳۳
گفتار دوم: منابع و مستندات حق بر آب آشامیدنی سالم در نظام بین المللی	
حقوق بشر.....	۴۳
الف- اسناد الزام آور.....	۴۳
۱- اسناد مربوط به معاهدات حقوق بشر.....	۴۳
۱-۱- کنوانسیون رفع اشکال تبعیض علیه زنان (مصوب ۱۹۷۹).....	۴۴
۱-۲- کنوانسیون حقوق کودک (۱۹۸۹).....	۴۵
۱-۳- میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی و میثاق بین المللی	
حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۹۶۶).....	۴۶
۱-۴- کنوانسیون بین المللی رفع هر گونه تبعیض نژادی (مصوب	
۱۹۶۵).....	۴۷
۲- اسناد مربوط به حقوق بشردوستانه بین المللی و حقوق کیفری	
بین المللی.....	۴۸
۲-۱- کنوانسیون رفتار با اسیران جنگی (کنوانسیون سوم	
ژنو ۱۹۴۹).....	۴۹
۲-۲- کنوانسیون رفتار با غیر نظامیان در زمان جنگ (کنوانسیون	
چهارم ژنو ۱۹۴۹).....	۵۰
۲-۳- پروتکل الحاقی به کنوانسیون ژنو در خصوص حمایت از	
قربانیان مخاصمات مسلحانه (پروتکل الحاقی اول کنوانسیون	
ژنو ۱۹۷۷).....	۵۱

- ۴-۲- پروتکل الحاقی به کنوانسیون‌های ژنو در خصوص حمایت از قربانیان مخاصمات مسلحانه (پروتکل الحاقی دوم کنوانسیون ژنو ۱۹۷۷) ۵۱
- ۵-۲- قواعد حداقل استاندارد در رفتار با زندانیان مصوب اولین گنگره سازمان ملل برای پیشگیری از جرم و رفتار با مجرمین منعقدۀ ژنو ۱۹۹۵، مصوب شورای اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی ۵۲
- ۶-۲- اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی (۱۹۹۸) ۵۳
- ۳- اسناد مربوط به حقوق بین‌المللی محیط زیست و حقوق بین‌المللی کار ۵۴
- ۱-۳- کنوانسیون تنوع زیستی (۱۹۹۲) ۵۴
- ۲-۳- کنوانسیون مبارزه با کویزایی در کشورهای دارای تجربه جدی خشکسالی و کویزایی، به خصوص در قاره آفریقا (۱۹۹۴) ۵۶
- ۳-۳- کنوانسیون استفاده غیرناوبری از آب‌های رودخانه‌های بین‌المللی (۱۹۹۷) ۵۷
- ۴-۳- کنوانسیون خدمات بهداشتی شفلی (۱۹۸۵) ۵۷
- ۵-۳- مقاله‌نامه شماره ۲۹ در خصوص منع کار اجباری ۵۸
- ۶-۳- کنوانسیون بومیان و افراد قبیله‌ای (۱۹۸۹) ۵۸
- ب- اسناد منطقه‌ای ۵۸
- ۱- منطقه اروپا ۵۹
- ۱-۱- توصیه‌نامه شماره ۱۴ کمیته وزیران دول عضو منشور اروپایی در مورد منابع آبی (۲۰۰۱) ۵۹
- ۲-۱- قطعنامه شورای محیط زیست اروپا ۶۰
- ۳-۱- کنوانسیون اروپایی حمایت از حقوق بشر و آزادی‌های اساسی (۱۹۵۰) ۶۰
- ۴-۱- منشور اجتماعی حقوق بشر اروپا (۱۹۶۱) ۶۰
- ۵-۱- منشور اجتماعی حقوق بشر اروپا (اصلاحی ۱۹۹۶) ۶۱
- ۶-۱- کنوانسیون دسترسی به اطلاعات، مشارکت عمومی در تصمیم‌سازی و دسترسی به عدالت در موضوعات زیست محیطی (۱۹۹۸) (کنوانسیون ارهوس) ۶۱

۶۱.....	۷-۱- پروتکل اروپایی آب و سلامت (۱۹۹۹) منضم به کنوانسیون حمایت و استفاده از رودخانه‌های فرامرزی و دریاچه‌ها
۶۲.....	۲- منطقه آفریقا
۶۲.....	۱-۲- منشور آفریقایی حقوق کودک و رفاه (۱۹۹۰)
۶۳.....	۲-۲- منشور آفریقایی حقوق بشر و ملت‌ها (۱۹۸۱)
۶۳.....	۳- منطقه آمریکا
۶۳.....	۱-۳- کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر ۱۹۶۹
۶۴.....	۲-۳- اعلامیه آمریکایی حقوق بشر و مردم ۱۹۴۸
۶۴.....	۳-۳- پروتکل سن سالوادور (۱۹۸۸)
۶۵.....	ج- اسناد غیر الزام آور
۶۵.....	۱- اعلامیه‌ها
۶۵.....	۱-۱- اعلامیه کنفرانس بین‌المللی جمعیت و توسعه (قاهره ۱۹۹۴)
۶۶.....	۲-۱- اعلامیه اولین نشست جهانی آب (۱۹۹۷)
۶۶.....	۳-۱- اعلامیه دومین نشست جهانی آب (۲۰۰۰)
۶۷.....	۴-۱- اعلامیه نشست ژوهانسبورگ (۲۰۰۲)
۶۷.....	۵-۱- اعلامیه سومین نشست جهانی آب (۲۰۰۳)
۶۷.....	۶-۱- اعلامیه چهارمین نشست جهانی آب (۲۰۰۶)
۶۷.....	۷-۱- اعلامیه پنجمین، ششمین، هفتمین نشست جهانی آب
۶۹.....	۹-۱- اعلامیه جهانی حقوق بشر (۱۹۴۸)
۶۹.....	۱۰-۱- اعلامیه استکهلم (۱۹۷۲)
۷۰.....	۱۱-۱- اعلامیه ماردل پلاتا (آرژانتین ۱۹۹۷)
۷۰.....	۱۱-۱- اعلامیه ریو (کنفرانس بین‌المللی محیط زیست و توسعه)
۷۲.....	۱۹۹۲
۷۵.....	۱۲-۱- اعلامیه کنفرانس جهانی تغذیه، رم (۱۹۹۶)
۷۵.....	۱۳-۱- اعلامیه کنفرانس جهانی اسکان بشر - استانبول (۱۹۹۶)
۷۵.....	۱۴-۱- اعلامیه توسعه هزاره (۲۰۰۰)
۷۶.....	۲- قطعه‌نامه‌ها، اصول و بیانیه‌های بین‌المللی
۷۶.....	۱-۲- قطعه‌نامه مجمع عمومی (۳۵/۱۹۸۰)
۷۷.....	۲-۲- اصول سازمان ملل برای حمایت از سالمندان (۱۹۹۱)

- ۲-۳- قطعه‌نامه های مجمع عمومی (۴۵/۹۴) (۱۹۹۴) و
 ۷۷..... (۲۰۱۰) / (۶۴/۲۹۲)
 ۲-۴- قطعه‌نامه حق بر توسعه (۱۹۹۹)
 ۷۷.....
 ۲-۵- تصمیم و قطعه‌نامه شورای حقوق بشر (۲۰۰۷ تا ۲۰۱۱)
 ۷۸.....
 ۲-۶- بیانیه دهلی نو (۱۹۹۰)
 ۷۹.....
 ۲-۷- بیانیه دویلین (۱۹۹۲)
 ۷۹.....
 ج- عرف بین‌المللی.....
 ۸۰.....
 د- رویه قضایی.....
 ۸۲.....
 ۱- شناسایی حق بر آب آشامیدنی سالم در پرتو حق بر حیات.....
 ۸۳.....
 ۲- قضیه وضعیت حقوق بشر در اکوادور.....
 ۸۳.....
 ۳- قضیه سوئد علیه زاندر.....
 ۸۴.....
 ۴- شناسایی حق بر آب آشامیدنی سالم در پرتو حق احترام به
 حیات و مسکن خصوصی.....
 ۸۴.....
 ۵- شناسایی حق بر آب آشامیدنی سالم در پرتو حق بر فرهنگ.....
 ۸۵.....
 ۶- شناسایی حق بر آب آشامیدنی سالم در پرتو حق بر بهداشت.....
 ۸۵.....
 ۷- شناسایی حق بر آب آشامیدنی سالم در پرتو حق بر حیات (رویه
 قضایی داخلی).....
 ۸۶.....
 گفتار سوم: حق بر آب آشامیدنی سالم در قوانین ایران.....
 ۸۷.....
 الف- جایگاه حقوق آب در اسلام.....
 ۸۷.....
 ب- بررسی قوانین آب در ایران.....
 ۸۹.....
 نتیجه گیری.....
 ۹۷.....

فصل دوم: محتوای حق بر آب آشامیدنی سالم در اسناد

- بین‌المللی.....
 ۹۹.....
 گفتار اول: مفهوم حق بر آب آشامیدنی سالم.....
 ۱۰۱.....
 الف- دیدگاه کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.....
 ۱۰۱.....
 ۱- استنباط.....
 ۱۰۳.....
 ۲- مرکزیت.....
 ۱۰۳.....
 ۳- شناسایی ابتدایی.....
 ۱۰۴.....
 ب- تعریف و محتوای حق بر آب آشامیدنی سالم.....
 ۱۰۴.....
 ۱- قابلیت دسترسی به آب.....
 ۱۰۶.....

۱-۱- قابلیت دسترسی فیزیکی:	۱۰۶
۱-۲- قابلیت دسترسی اقتصادی	۱۰۷
۱-۳- قابلیت دسترسی به اطلاعات	۱۰۹
۱-۴- عدم تبعیض در دسترسی به آب	۱۱۰
۲- کمیت آب	۱۱۱
۳- کیفیت آب	۱۱۳
گفتار سوم: حقوق مرتبط با حق بر آب آشامیدنی سالم	۱۱۵
الف- حق بر حیات	۱۱۵
ب- حق بر غذا	۱۱۷
ج- حق بر سلامت	۱۱۹
د- حق بر مسکن	۱۲۰
ه- حق بر آموزش	۱۲۱
و- حق بر مشارکت فرهنگی	۱۲۱
گفتار چهارم: ویژگی‌های آب آشامیدنی سالم	۱۲۳
الف- آب به عنوان یک ثروت همگانی و کالای اقتصادی	۱۲۳
ب- آب به عنوان یک کالای بدون جانشین	۱۲۷
گفتار پنجم: حقوق و تکالیف دولت‌ها در تضمین حق بر آب آشامیدنی سالم	۱۳۰
الف- ماهیت کلی تعهدات ناشی از میثاق	۱۳۰
۱- مفهوم تعهدات هسته ای حق بر آب	۱۳۳
۲- مفهوم تعهدات پیرامونی یا حاشیه ای حق بر آب	۱۳۶
ب- ابعاد تعهدات دولت‌ها	۱۳۸
۱- تعهد به احترام	۱۳۸
۲- تعهد به حمایت	۱۳۹
۳- تعهد به ایفاء	۱۴۰
۴- تعهدات بین‌المللی	۱۴۲
گفتار ششم: تعهدات بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران در سطح ملی	۱۴۵
الف - اقدامات در سطح ملی	۱۴۶
۱- قانونگذاری، راهبردها و خط مشی‌ها	۱۴۷
۲- شاخص‌ها و معیارها	۱۵۱
۳- طرق جبرانی و پاسخگویی	۱۵۵
نتیجه‌گیری	۱۵۷

فصل سوم: سازوکارهای بین‌المللی مرتبط با حق بر آب

- آشامیدنی سالم ۱۵۹
- گفتار یکم: سازوکارهای وابسته سازمان ملل متحد ۱۶۱
- الف- سازوکارهای ارگان محوری (غیرقراردادی) ۱۶۱
- ب- سازوکارهای مبتنی بر معاهدات حقوق بشری (قراردادی) ۱۶۳
- ۱- کمیته حقوق کودک و کمیته رفع اشکال تبعیض علیه زنان ۱۶۴
- ۲- کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و کمیته حقوق مدنی و سیاسی: ۱۶۷
- ج- آژانس‌های تخصصی، برنامه‌ها، صندوق‌ها و ارکان ملل متحد ۱۶۹
- ۱- آژانس‌های تخصصی و دیگر سازمان‌های تخصصی وابسته به ملل متحد ۱۶۹
- ۱-۱- سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی ملل متحد (یونسکو) ۱۶۹
- ۱-۲- سازمان خوار و بار و کشاورزی (فائو) ۱۷۱
- ۱-۳- آژانس بین‌المللی انرژی اتمی ۱۷۱
- ۱-۴- سازمان توسعه صنعتی ملل متحد ۱۷۲
- ۱-۵- بانک جهانی ۱۷۳
- ۱-۶- سازمان جهانی بهداشت ۱۷۴
- ۱-۷- سازمان جهانی هواشناسی ۱۷۴
- ۲- برنامه‌ها و دیگر نهاد‌های وابسته به ملل متحد ۱۷۵
- ۲-۱- دانشگاه ملل متحد (انو) ۱۷۵
- ۲-۲- هیأت مشورتی آب و فاضلاب دبیرکل ملل متحد ۱۷۶
- ۲-۳- برنامه اسکان بشر ملل متحد (هایئات) ۱۷۷
- ۲-۴- برنامه عمران ملل متحد (ان‌دپ) ۱۷۸
- ۲-۵- برنامه محیط زیست ملل متحد (یونپ) ۱۷۹
- ۲-۶- صندوق کودکان ملل متحد (یونیسف) ۱۸۰
- ۲-۷- صندوق ملل متحد برای مشارکت‌های بین‌المللی ۱۸۰
- ۲-۸- صندوق توسعه ملل متحد برای زنان (اونی‌فم) ۱۸۱
- د- نهاد‌های بین‌المللی منطقه‌ای ۱۸۲
- ۱- کمیسیون‌های اقتصادی منطقه‌ای ۱۸۲
- ۲- شبکه کشورهای اسلامی در حوزه مدیریت و گسترش منابع آب ۱۸۳
- ۳- مرکز منطقه‌ای مدیریت آب شهری ۱۸۴

۱۸۴	۴- شورای آب سازمان همکاری اسلامی
۱۸۶	گفتار دوم: سازوکارهای غیردولتی تأمین کننده آب آشامیدنی سالم
۱۸۶	۱- مؤسسه بین المللی استکهلم
۱۸۷	۲- کمیسیون بین المللی آبیاری و زهکشی
۱۸۸	۳- دوستداران بین المللی زمین
۱۸۸	۴- مؤسسه فرانسه آزاد
۱۸۹	۵- شبکه اقدام آب سالم
۱۸۹	۶- شورای کانادایی ها
۱۸۹	۷- انجمن بین المللی آب و مطالعات جنگل
۱۹۰	۸- دیده بان غذا و آب
۱۹۰	۹- خدمات عمومی بین المللی
۱۹۱	۱۰- شورای جهانی تجارت برای توسعه پایدار
۱۹۲	۱۱- سازمان مشارکت جهانی آب
۱۹۲	۱۲- انجمن بین المللی هیدرولوژی
۱۹۳	۱۳- شورای همکاری تأمین آب و بهداشت عمومی
۱۹۳	۱۴- شورای جهانی آب
۱۹۴	۱۵- صلیب سبز
۱۹۴	۱۶- مؤسسه بین المللی مدیریت آب
۱۹۵	۱۷- اتحادیه بین المللی حفاظت از طبیعت
۱۹۶	نتیجه گیری

پیشگفتار

معمولاً در اقصی نقاط جهان وقتی سخن از حقوق بشر به میان می‌آید، بسیاری از مخاطبین اغلب منع شکنجه، آزادی بیان و مطبوعات، تشکیل انجمن‌ها، موضوعاتی از این قبیل که عمدتاً از حیث تخصصی در حیطه حقوق مدنی و سیاسی قرار می‌گیرند، به ذهنشان متبادر می‌شود. گویی بسیاری از مردم از این مهم غافل می‌شوند که نان و آب خوردن، روزانه، امکان استفاده از محیط سالم و بهداشتی و موضوعاتی همانند این‌ها هم از جمله حقوق انسانی است و چه بسا اگر این حق‌ها تأمین نشود معنایی برای خیلی از حقوق سیاسی و مدنی و یا اصولاً حیات انسانی باقی نمی‌ماند. اما در دوران حاضر که دغدغه دولت‌ها بهره‌مندی از حداقل استانداردهای زندگی برای مردمانشان است؛ حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نیز بیشتر جلوه می‌یابد. دسترسی به حقوقی همچون حق بر آب، غذا، پوشاک، مسکن و بهداشت و درمان که از جمله حقوق به هم پیوسته و تفکیک‌ناپذیر است؛ بیشتر مورد توجه قرار می‌گیرد. کمبود دسترسی به آب آشامیدنی سالم و بهداشتی و طبعاً غذای کافی بحران جدی را رقم زده است. بنا به اعلام کارشناسان جنگ بعدی جنگ آب است. کاهش منابع آب، ازدیاد جمعیت، منازعه بر سر آب‌های مشترک و تغییرات اقلیمی موجب به صدا درآمدن یک زنگ خطر جدی شده است. کشور ما نیز جدای از این بحران نیست و با کاهش منابع آبی، خشکسالی و تغییرات جغرافیایی روبه‌روست. به دلیل این مشکلات نگارنده پس از چند مدتی اشتغال در وزارت نیرو به دنبال محوری انسانی در ارتباط با دسترسی به آب شرب سالم بوده که متأسفانه با فقدان ادبیات تخصصی در این حوزه مواجه شدم. از این رو بعد از بررسی ده‌ها سند و منبع بین المللی این توفیق را یافتم که بررسی‌های دقیق‌تری را منطبق با مفاهیم اسلامی و حقوق داخلی به انجام برسانم و در کنار نگاه دیگر علوم و رشته‌ها همچون رشته عمران، فیزیک و محیط زیست نگاه حقوقی از نقطه نظر انسانی به موضوع آب داشته باشم. آن‌چه تقدیم مخاطبین ارجمند شده سرآغازی است جهت مطالعه گسترده‌تر که از چند ویژگی برخوردار است:

نکته اول این که، در این اثر سعی شد تمام اسناد بین المللی و سازوکارهای فعال در حوزه آب عینا به زبان اصلی دیده شود و منابع دست دوم و ترجمه ای ملاک تبیین موضوع و هرگونه ارزیابی قرار نگیرد. اگرچه لازم به تاکید است منابع کمی به زبان فارسی در این خصوص موجود است.

نکته دو این که، سعی شد در کنار اسناد، محتوا و مبنای حق بر آب آشامیدنی سالم مفاهیم و مبنای غنی اسلامی مورد بررسی قرار گیرد و مشترکات و تفاوت های موجود در قوانین داخلی و سازوکارهای کشور ما در مورد آب با این محتواها و سازوکارهای بین المللی در نظر گرفته شود.

نکته سوم این که، موضوعات مربوط به آب چه از لحاظ محتوا و چه از لحاظ اسناد و چه از لحاظ علوم دیگر قابل گسترش است. اگر توفیقی حاصل شود، شاید در آینده این ابعاد در مجلد دیگری تدوین و تقدیم شود.

امیدوارم این تلاش بی ادعا، مقبول درگاه احدیت و یکایک دانش پژوهان ارجمند واقع شود و با توجه به تلاش برای ایجاد رشته حقوق آب در دانشگاه ها کمی به توسعه مطالعات حقوقی در زمینه حقوق آب و سیاست گذاری ها و فعالیت های کارآمد تر مجریان و متولیان امور در بخش های دولتی و غیردولتی کشور عزیزمان باشد.

در انجام این اثر از راهنمایی های استاد صاحب اندیشه و قلم، دکتر سید محمد قاری سید فاطمی بهره گرفته ام که مراتب تشکر خود را اعلام می دارم. همچنین بر خود لازم می دانم، مراتب سپاسگزاری و قدردانی قلبی خود از استاد گرامی و بزرگوارم جناب آقای دکتر ناصر قربان نیا به خاطر ارائه راهنمایی های متعهدانه و دلسوزانه شان ابراز دارم. از برادر عزیز، معلم و مشوق تمامی تلاش های انسانی ام جناب آقای محمد حسن ضیایی فر و همه کارمندان بی ادعای کمیسیون حقوق بشر اسلامی بخش کتابخانه و امور آموزش تشکریزه دارم. از مدیریت محترم انتشارات حقوقی مجد جناب آقای سید عباس حسینی نیک و همکاران محترمشان به لحاظ همکاری صمیمانه در انتشار این کتاب سپاسگزاری می نمایم. دریایان از همسر گرامی به خاطر همراهی، هم فکری و مساعدت همیشگی تشکر و قدردانی می کنم و برای همه این عزیزان از خداوند متعال، سلامتی و شادابی روزافزون مسئلت می نمایم.

قدرمسلم آن است که این مجموعه نه کامل ترین است و نه بدون عیب و نقص
وزمینه های فراوانی برای تکمیل آن وجود دارد. اما اولین تلاش برای نگرش در
عرصه معرفی حق های بشری و حق برآب آشامیدنی سالم برای دانش پژوهان به
شمار می آید. نگارنده با دیده منت، پذیرای نقطه نظرات اصلاحی، پیشنهادات مشفقانه
و عالمانه محققان، استادان و پیشکسوتان برای ارتقای مطالعه حاضر و رفع اشکالات
و ایرادات احتمالی کتاب در چاپ های بعدی می باشم و امیدوارم که اهل فن از این
حیث نگارنده را قرین محبت خود بنمایند.

مهزاد صفاری نیا

تیرماه ۱۳۹۴

www.ketab.ir

مقدمه

آب برای زندگی و ادامه حیات ضروری است؛ با این حال میلیون ها نفر از مردم جهان با کمبود آب و مبارزه‌ای دائمی به منظور تأمین آب سالم برای نیازهای اساسی خود مواجهند. هرساله میلیون ها کودک همچنان از بیماری های قابل پیشگیری ناشی از آب ناسالم می میرند. فاجعه های طبیعی مربوط به آب، مانند سیل ها و توفان ها برخی از فقیرترین کشورهای جهان را آزار داده و گرسنگی و سوءتغذیه را تشدید می کند. در دهه گذشته برای تأمین دسترسی مردم به آب آشامیدنی سالم و بهداشتی پیشرفت چشمگیری به وجود آمده، اما برای تعمیم این خدمات ضروری به مردم فقیر و کسانی که همچنان از آن محرومند، هنوز تلاش فراوانی لازم است.

اهداف مربوط به آب و فاضلاب که تا سال ۲۰۱۵ باید از سوی جامعه بین المللی تحقق می یابد، گامی اساسی به سوی هدف نهایی ایجاد حق بر آب آشامیدنی سالم و امکانات کافی دفع بهداشتی فاضلاب برای همه است. امکان دسترسی به آب آشامیدنی و دفع بهداشتی فاضلاب نیز برای دستیابی به سایر هدف های توسعه هزاره، مانند کاهش فقر، گرسنگی و سوءتغذیه، کاهش مرگ و میر کودکان، برابری جنسیتی، فراهم نمودن فرصت بیشتر برای آموزش و پرورش، توسعه پایدار و سلامت محیط زیست، ضروری است. زنان و دختران حمل و نقل کنندگان اصلی آب برای خانواده هایشان در جهان هستند. این وظیفه ای است که زمان و انرژی ارزشمندی را به مصرف می رساند که در غیر این صورت دختران می توانند آن را صرف رفتن به مدرسه کنند.

آب علاوه بر تأمین نیازهای اساسی انسان مانند آشامیدن، پخت و پز و بهداشت، به توسعه پایدار نیز کمک می کند. آب منبع مهم انرژی در برخی مناطق دنیاست؛ در حالی که در بخش های دیگر جهان به این منظور از آن استفاده نمی شود. آب برای کشاورزی و بسیاری فرایندهای صنعتی نیز ضروری است. به عنوان مثال، در بیشتر کشورها بخش جدایی ناپذیر صنعت حمل و نقل می باشد. اما

با توجه به طبقه‌بندی یادشده، جهان در قرن حاضر با معضل کمبود آب آشامیدنی، یعنی ابتدایی‌ترین و مهم‌ترین نیاز و حق انسانی روبروست و حق بر آب در بخش کشاورزی، محیط زیست و صنعت در جایگاه بعدی قرار دارد. کمبود آب آشامیدنی، با توجه به نقش حیاتی خود، روزه روز برای سازمان‌های بین‌المللی، دولت‌ها و سیاستمداران جهان مفهوم بیشتری می‌یابد. بنا بر آمار تأییدشده از سوی "سازمان بین‌المللی صندوق حمایت از کودکان ملل متحد"، در حال حاضر ۱/۲ میلیارد نفر، یعنی حدود ۲۰ درصد مردم جهان از آب آشامیدنی محروم هستند.^۱ حق بر آب آشامیدنی از حقوق مهم انسانی است؛ تا جایی که کمیته حقوق بشر برای احترام و رعایت این حق همواره به دولت‌ها تذکر می‌دهد. حق بر آب آشامیدنی که به دلیل ارتباط با سایر حقوق نسل اول و دوم حقوق بشر و همچنین با حقوق محیط زیست و حق بر توسعه به عنوان طیف سوم حقوق بشر نه تنها عدم رعایت و احترام به آن موجب نقض دیگر حقوق می‌شود، بلکه بسیاری از کارشناسان معتقدند که برای حفظ این ماده حیاتی نبردهایی آغاز شده و جنگ بعدی، جنگ آب شرب است. کشورها باید برای رودخانه‌های مرزی و منابع مشترک آب، مدیریت و برنامه‌ریزی‌های مؤثری داشته باشند. جنگ اعراب و اسرائیل در سال ۱۹۶۷،^۲ به خاطر دسترسی به آب بود، پس باید از مازعات آینده جلوگیری کرد.

همچنین حق بر آب آشامیدنی سالم از جمله حقوق اقتصادی است که با دیگر حقوق مدنی و سیاسی در ارتباط می‌باشد و عدم دسترسی به آب آشامیدنی سالم هم موجب نقض حقوق مدنی و سیاسی و هم موجب نقض حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است. شناسایی این حق در اسناد بین‌المللی به صورت صریح نیست و به صورت ضمنی مورد شناسایی قرار گرفته است. دولت‌ها به سبب تضمین حق بر آب آشامیدنی سالم ملزم به احترام، حمایت و اجرای این حق هستند که برای تضمین این حق مکانیزم‌ها و سازوکارهای بین‌المللی نقشی به سزا در زمینه نظارت بر رعایت حق بر آب آشامیدنی سالم دارند.

1- Peter H. Gleick , The Human Right to water , Pacific Institute for Studies in Development, Environment and Security , 1999 , p.488

2-Melina . Williams , Privatization and The Human Right To Water - Challenges for The New Century , University of Michigan , 2006 . p.471

در فصل نخست این کتاب منابع، مبانی و سیر تحول تاریخی اسناد بین‌المللی حق بر آب آشامیدنی سالم مورد بررسی قرار گرفته که برای ارائه چارچوب تئوریک بحث از سیر تحول تاریخی حقوق بشر معاصرو همزمان سیر تحول تاریخی حق بر آب آشامیدنی سالم و مبانی نظری در نظر گرفته شده و جایگاه حق بر آب آشامیدنی سالم در عرف، رویه قضایی و حقوق ایران نیز بحث شده است. فصل دوم به محتوا و مفهوم حق بر آب آشامیدنی سالم در میثاق و ارتباط این حق با دیگر حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و در نهایت تعهد دولت‌ها اشاره شده است. در فصل پایانی با در نظر گرفتن سازوکارهای موضوعی، سازوکارهای مبتنی بر معاهدات بین‌المللی و سازوکارهای غیردولتی تأمین‌کننده آب آشامیدنی سالم به معرفی این سازوکارها، مجموعه اهداف و وظایف‌شان پرداخته شده است.